

УДК 330.35 (477)

Крючкова І.В., д-р екон. наук,
головний науковий співробітник Інституту економіки
та прогнозування НАН України

УСУНЕННЯ ВИКРИВЛЕНЬ В ІНСТИТУЦІЙНІЙ СТРУКТУРІ ВНД УКРАЇНИ

Доведено, що в Україні останніми роками спостерігалися деформації в інституційній структурі валового наявного доходу (ВНД) зі значним зниженням його частки у секторі нефінансових корпорацій і через це сформовано і закріплено деінвестиційну модель економіки. Подальше недофінансування процесів відновлення основних фондів несе загрозу економічного занепаду країни навіть в умовах активізації світової торгівлі, оскільки вітчизняні виробники продовжуватимуть втрачати свою присутність як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках¹.

К л ю ч о в і с л о в а : викривлення структури валового наявного доходу, інституційні сектори економіки, доходи від власності, соціальні трансферти, капітальні трансферти, прожитковий мінімум, соціальні стандарти.

Формування деінвестиційної моделі розвитку економіки (ДМРЕ) відбувалося під впливом макроструктурних деформацій у розподілі валового наявного доходу між інституційними секторами економіки, до яких призвела низка хибних кроків у заходах із підвищення соціальних трансфертів, мотивованих як політичним популізмом, так і вадами в діючих механізмах встановлення соціальних стандартів.

На рис. 1 видно, що після двократного кризового падіння валового нагромадження основного капіталу в 2009 р. увесь десятирічний висхідний інвестиційний тренд, що розпочався з 1997 р., було зруйновано, а Україну за показниками валового нагромадження основного капіталу відкинуто на дев'ять років назад. Однак і за період з 2010–2012 рр., попри значні капітальні інвестиції в період підготовки до Євро-2012, крива валового нагромадження основного капіталу (ВНОК) так і не відновила свою траєкторію зростання, яка в поточному році загалом пішла вниз. Інвестиційний п'ятирічний регрес загальмував не тільки позитивні структурні зміни в економіці, але й увесь потенціал зростання на середньострокову перспективу.

Якщо за період з 2004–2008 рр. середній рівень ВНОК відносно валового внутрішнього продукту становив 24,6%, то за період з 2009 по 2013 – 17,6% [1, 3].

¹ Публікацію підготовлено за виконання НДР № 3.1.7.69 "Макроекономічна збалансованість в системі моделей розвитку економіки України" (№ держреєстрації 0111U003974).

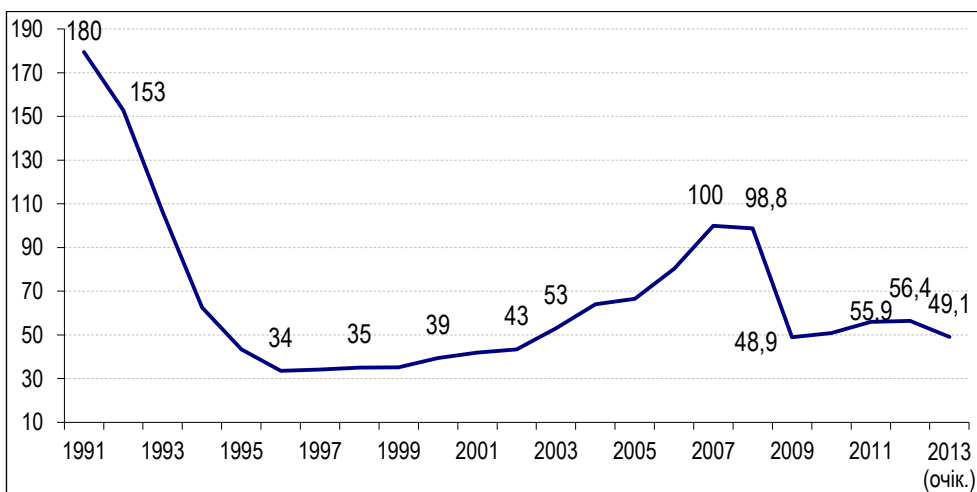

Рис. 1. Динаміка валового нагромадження основного капіталу, % до 2007 р.

Джерело: розрахунки автора за даними Державної служби статистики "Зміна обсягу валового внутрішнього продукту" за відповідні роки та оцінка автора на 2013 р.

Це означає, що за зазначений період економіка недоотримала інвестицій на рівні 35% річного ВВП, із відповідним посиленням морального та фізичного зношення основних фондів, зростання коефіцієнта використання потужностей та зниження потенційного ВВП. За таких умов активізація зовнішнього попиту або штучна (за рахунок бюджетних запозичень) активізація внутрішнього споживчого попиту стимулюватиме насамперед наповнення ринку імпортними товарами.

Рис. 2. Підвищення рівня споживчих витрат населення та посилення імпортних товарів і послуг у споживчих витратах населення, %

Джерело: розрахунки автора за даними статистичних збірників "Таблиця "витрати-випуск" України в основних цінах" за відповідні роки: [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Доступний з : <<http://www.ukrstat.gov.ua/>>.

На рис. 2 добре видно, як разом із підвищенням рівня споживчих витрат домогосподарств (як складової ВВП) підвищувалася частка споживання імпорту, що, за нашими розрахунками, досягла третини усіх споживчих витрат населення. Якщо виділити імпортну складову у споживанні домогосподарствами промислових товарів, то вона підвищилася до 47,3% в 2011 р. [2], та, за нашими оцінками, досягла майже 50% у 2012 р. Тобто вже половина внутрішнього ринку промислових споживчих товарів покривається іноземними виробниками. А подальше зволікання з модернізацією виробництва призведе до ще більшої його втрати.

Ще більш драматично розвивалися події на ринку інвестиційних товарів. Якщо у 2002 р. на ринку машинобудування імпорт уже наповнював достатньо високу його частку і становив 85,9% від загального нагромадження машин та обладнання, то в 2011 р. імпортна складова досягла 94,1% [2] із загрозою повного витіснення вітчизняних виробників з ринку впродовж наступних 7–10 років.

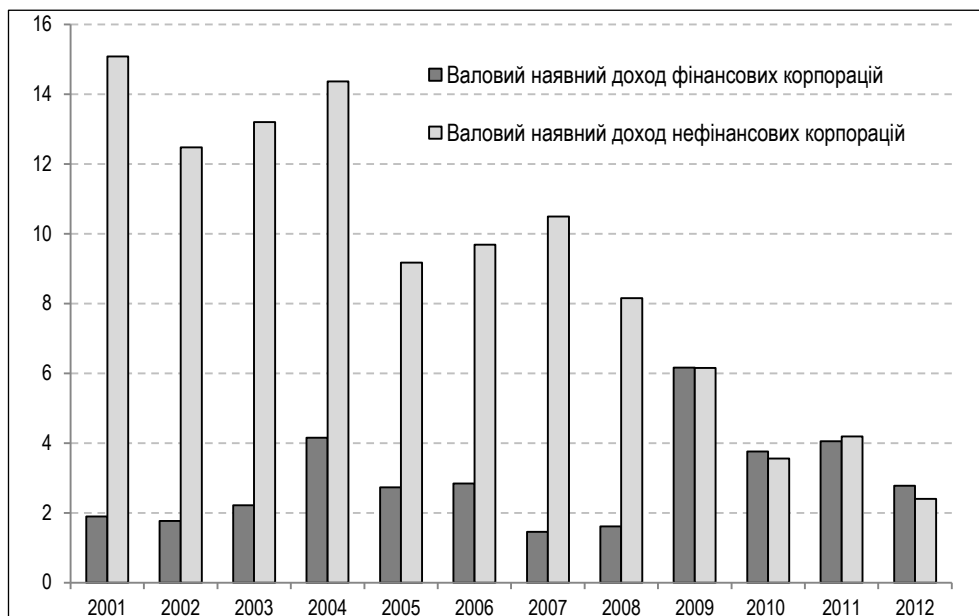

Рис. 3. Частка валового наявного доходу фінансових та нефінансових корпорацій, % до валового наявного доходу в цілому

Джерело: розрахунки автора за даними Державної служби статистики “СНР України” за відповідні роки.

Основним внутрішнім чинником падіння інвестицій в основний капітал України стало значне скорочення заощаджень, та – відповідно – фінансових ресурсів реального сектора економіки, що унеможливило самофінансування навіть простого відтворення виробництва в реальному секторі економіки. З 2009 р. чисті заощадження нефінансових корпорацій (НК) були від’ємними і у період з 2009 по 2012 рр. становили відповідно: -28,6; -52,3; -62,3 та -74,5 млрд грн [2].

Як видно на рис. 3, упродовж останніх п'яти років відбувалося падіння рівня валового наявного доходу (ВНД) нефінансових корпорацій, що супроводжувалося підвищенням частки ВНД фінансових корпорацій (ФК) у загальному обсязі ВНД. У середньорічному вимірі секторальні доходи становили 3,5%, що значно менше економічно обґрунтованого рівня 12,3% від ВНД в цілому.

Так, за нашими розрахунками, динаміка валового нагромадження основного капіталу (ВНОК) на 77% залежить від ВНОК, здійснюваних саме нефінансовими корпораціями, які в свою чергу повинні хоча б на 75% покривати свої капітальні витрати власними заощадженнями. Звідси для здійснення модернізації економіки та відновлення докризових темпів інвестування необхідно підтримувати ВНД нефінансових корпорацій на безпечному рівні, який не повинен падати нижче 12,3% від ВВП упродовж 6–7 років.

Як можна побачити на рис.3, рівень ВНД нефінансових корпорацій почав екстремальне зниження з кризового 2009 р. і досяг 2,4% загального ВНД у 2012 р. За нашими розрахунками, у першому півріччі 2013 р. він становив відповідно 1,2% [1].

Тобто з 2009 р. нефінансові корпорації так і не вийшли з фінансової кризи і мають хронічний та значний дефіцит між власними заощадженнями та ВНОК, який покривався головним чином запозиченнями та, як це буде показано нижче, капітальними трансфертами.

З табл. 1 видно, що у 2011 р. найбільш скрутна ситуація спостерігається в одному з підсекторів нефінансових корпорацій, а саме в підсекторі державних нефінансових корпорацій, де сформувалися від'ємні валові та чисті заощадження, відповідно -33449 та -54593 млн грн. Тут валове нагромадження основного капіталу на 83% покривалося надзвичайно вагомими за обсягами капітальними трансфертами обсягом 31750 млн грн, отриманих із сектора фінансових корпорацій (табл. 1). Такий канал підтримки виник з кризового 2009 р., коли капітальні трансферти стали головним компенсаційним засобом покриття дефіциту власних фінансових ресурсів для деяких підприємств державної власності. Слід зазначити, що до 2009 р. фінансові корпорації не виконували роль платників капітальних трансфертів у цей сектор економіки.

Як видно з табл. 1, лише нефінансові корпорації під іноземним контролем мали у 2011 р. позитивні чисті заощадження. Вони не тільки не запозичували кошти для фінансування ВНОК, але й сформували профіцитний баланс фінансових ресурсів, однак їхній внесок у ВНОК становив лише 7,7%.

Якщо розглянути всі етапи формування доходів нефінансових корпорацій, можна побачити, що генезис дефіциту балансу доходів та витрат нефінансових корпорацій починається на етапі формування первинних доходів.

Так, за 10 років частка валового прибутку нефінансових корпорацій у ВДВ знизилася з 25,7 до 18,3%, за рахунок витіснення його фондом оплати праці, питома вага якої підвищилася відповідно з 45,7 до 48,9% [1, 3].

Найбільший вплив на зниження валового та чистого прибутку нефінансових корпорацій справив державний підсектор, у якому частки зазначених показників знизилися відповідно до 3,7 та 6,7% ВДВ, тоді як частка оплати праці

найманих працівників підвищилася до 92,3%. При цьому державні нефінансові корпорації, обіймаючи 11,2% від загального секторного випуску, покривають 27% оплати праці по НК загалом, або 18,5% від оплати праці загалом по економіці². Тобто вплив цього підсектора на загальний стан НК є доволі сильним і деструктивним з огляду на утворення первинного доходу в реальному секторі економіки.

Таблиця 1

**Валовий наявний дохід та капітальний рахунок
нефінансових корпорацій у 2011 р., млн грн**

Операції та балансуючі статті	Державні нефінансові корпорації	Приватні нефінансові корпорації	Нефінансові корпорації під іноземним контролем	Усього
Валовий наявний дохід	-33449	46532	23176	36259
Зміни в зобов'язаннях і чистому багатстві				
Чисте заощадження	-54593	-22977	15281	-62289
Капітальні трансферти, одержані	31750	72	31	31853
Капітальні трансферти, сплачені	-26	-600	-69	-695
Усього (зміни чистого багатства за рахунок заощадження та капітальних трансфертів)	-22869	-23505	15243	-31131
Зміни в активах				
Валове нагромадження основного капіталу	38293	135380	14513	188186
Споживання основного капіталу	-21144	-69509	-7895	-98548
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	-4807	21963	7670	24826
Придбання за виключенням вибуття цінностей	-	-	-	-
Придбання за виключенням вибуття невироблених нефінансових активів		-108		-108
Чисте кредитування(+), чисте запозичення (-)	-35211	-111231	955	-145487
У с ь о г о	-22869	-23505	15243	-31131

Джерело: за даними Державної служби статистики "СНР України" за 2011 р.

У приватних нефінансових корпораціях частка валового прибутку значно вища і становила в 2011 р. майже 45% їхньої ВДВ, що забезпечило можливість отримати чистий валовий прибуток на рівні 31,3% ВДВ. За таких умов приватні НК могли б самостійно здійснити не тільки просте, але й розширене відтворення свого виробництва.

² Якщо врахувати, що в 2011 р. у секторі загального державного управління було нараховано ще 24,7% від загальної оплати праці, то під прямим державним впливом у 2011 р. перебувало 43,3% оплати праці в економіці загалом.

Однак на етапі розподілу первинного доходу нефінансові корпорації втрачають лівову частку свого валового прибутку, сплачуючи значні відсотки за кредитами та інші доходи від власності. За період з 2008 по 2012 рр. середньорічний рівень сплати чистих доходів від власності сектором нефінансових корпорацій становив 12,1% від ВВП [1, 3]. При цьому чиста сплата доходів від власності відносно чистого валового прибутку за мінусом поточних секторних податків щорічно підвищувалася, перевищивши 80% у 2012 р. Тобто **в останні роки реальний сектор фактично працює на збагачення сектора фінансових корпорацій, що порушує принцип еквівалентності обміну між секторами та підриває підвалини економічного розвитку.**

Сплата (за мінусом отриманих) доходів від власності державних нефінансових корпорацій становила в 2011 р. понад 30 млрд грн, що перевищило їхній валовий прибуток утричі й призвело до отримання мінусових чистих заощаджень в обсязі -54,6 млрд грн. Лише отримання капітальних трансфертів обсягом 31,8 млн грн дозволило сектору здійснити валове нагромадження основного капіталу на 38,3 млрд грн³.

Наслідки довготривалого перекосу в структурі корпоративних доходів та, відповідно, – у валових заощадженнях, є руйнівними для інвестиційних процесів в економіці України. На рис. 4 видно, як упродовж багатьох років формується значний розрив між рівнем валового наявного доходу та рівнем валового нагромадження основного капіталу в секторі нефінансових корпорацій, що робить його інвестиційно неспроможним навіть для простого відтворення виробництва та посилює борговий тиск.

За нашими розрахунками для виходу із деінвестиційної моделі економіки перш за все необхідно вирішити проблему державних нефінансових корпорацій, які майже наполовину скорочують валові заощадження сектора НК в цілому. Одна з причин – аномально висока частка оплати праці порівняно з приватними підприємствами, що потребує уваги та посилення контролю за системою нарахування заробітної плати та формування витрат у цьому під-

³ На жаль, статистичні дані щодо капітальних трансфертів не дають більш детальної інформації щодо конкретної форми їх надання. Відповідно до Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету капітальні видатки – це видатки, які спрямовуються на придбання основного капіталу (обладнання і предметів довгострокового користування), необоротних активів (у тому числі землі, нематеріальних активів тощо), на будівництво (придбання), ремонт, реконструкцію та реставрацію (у тому числі житла (приміщень), інших об'єктів), на створення державних запасів і резервів; на придбання капітальних активів; невідплатні платежі, компенсацію втрат, пов'язаних із пошкодженням основного капіталу. Критерії (вартісний та часові показники) капітальних видатків регулюються чинним законодавством; капітальні трансферти – це невідплатні односторонні платежі органів управління, які не ведуть до виникнення або погашення фінансових вимог. Вони передбачені на придбання капітальних активів, компенсацію втрат, пов'язаних із пошкодженням основного капіталу, або збільшення капіталу одержувачів бюджетних коштів. До цієї категорії включаються також трансфертні платежі підприємствам для покриття збитків, акумульованих ними протягом ряду років або таких, які виникли в результаті надзвичайних обставин. Капітальними трансфертами вважаються невідплатні, безповоротні платежі, які мають одноразовий і нерегулярний характер як для надавача (донора), так і для їх отримувача (бенефіціара). Кошти, що виділяються з бюджету як капітальні трансферти, мають цільове призначення (http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE21511.html).

секторі. Другим каналом відпливу доходів із сектора є доходи від власності. Звуження цього каналу потребує кардинальних заходів для зниження вартості кредитів і відновлення безпечного рівня ВНД у секторі НК загалом.

Оскільки основні деформації в розподіленні доходу між нефінансовим та фінансовим інституційними секторами відбулися за п'ять останніх років, то є реальна можливість гармонізації⁴ секторної структури впродовж наступних п'яти років, що передбачає цілеспрямовані кроки щодо гальмування темпів зростання заробітної плати і собівартості загалом на державних підприємствах та впровадження заходів щодо обмеження верхніх рівнів відсоткових ставок як за депозитами, так і за кредитами.

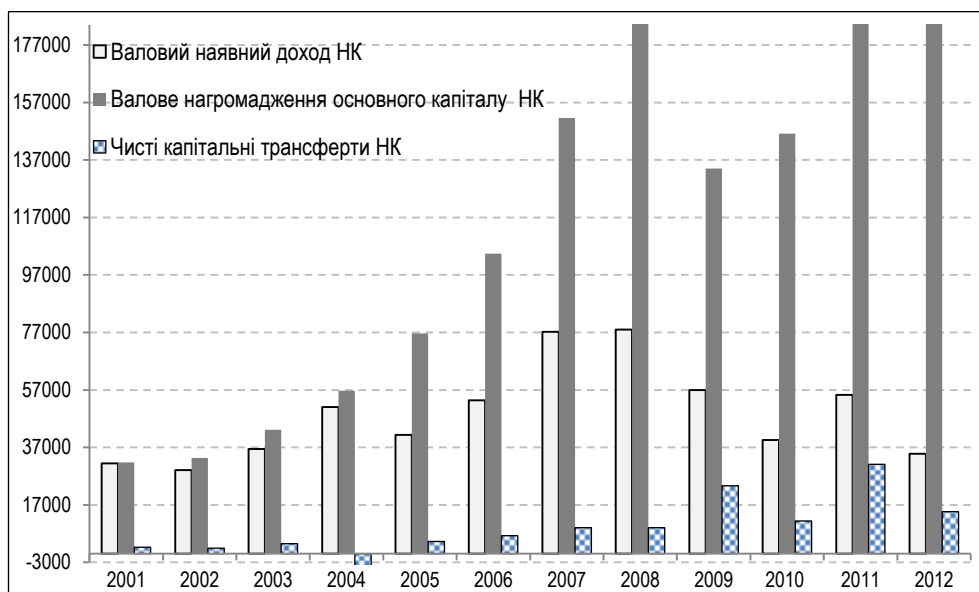

Рис. 4. Показники нефінансових корпорацій (НК), млн грн

Джерело: розрахунки автора за даними статистичних збірників "СНР України" за відповідні роки та звітів "Квартальні національні рахунки за інституційними секторами": [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Доступний з : <<http://www.ukrstat.gov.ua/>>.

На рис. 5 ми демонструємо, як можна поступово наростити та гармонізувати рівні ВНД у ФК та НК.

Однак такий хід структурної гармонізації та відновлення рівня доходу зазначених секторів передбачає певний перерозподіл доходу домогосподарств, у яких спостерігається значне перевищення частки ВНД. Так у першому пів-

⁴ Обґрунтування гармонізованих параметрів структурування ВНД між інституційними секторами наведено в другій главі монографії: Крючкова І.В. Структурні чинники розвитку економіки України. – К. : Наукова думка, 2004. – С. 317, а також у статтях: Макроструктурні фактори розвитку економіки України та закон золотого перерізу // Економіст. – 2005. – № 9. – С. 26–30; Деструктивні зміни в розподілі валового наявного доходу та напрями державної політики щодо їхнього подолання // Економіка та прогнозування. 2013. – № 1. – С. 7–26; Макроструктурні чинники гальмування економічного зростання України // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 4. – С. 5–13; Диспропорції валового наявного доходу України та їхній вплив на динаміку ВВП // Економіка і прогнозування. – 2013. – № 3. – С. 21–37.

річчі 2013 р. сектор домогосподарств мав 77,6% від загального ВНД проти безпечного рівня – 61,8%.

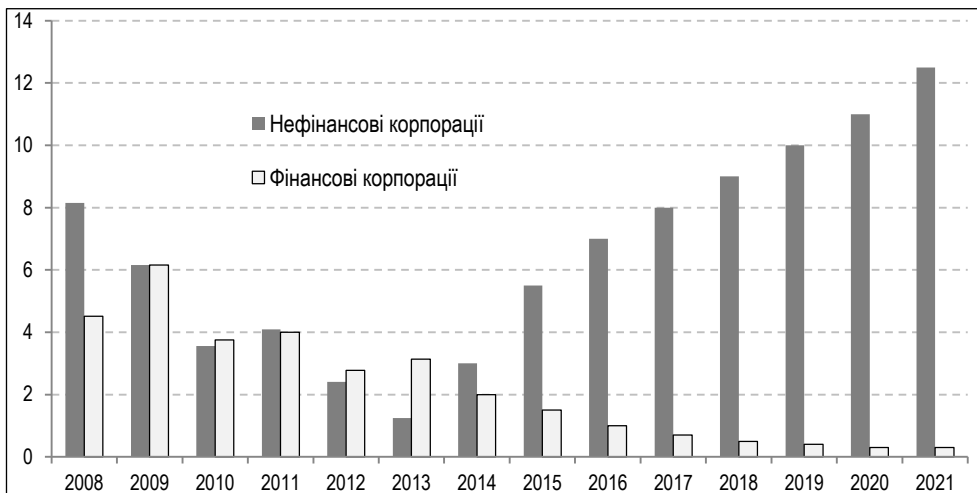

Рис. 5. Цільові зміни часток валового наявного доходу фінансових та нефінансових корпорацій на 2014–2021, % до ВНД в цілому

Джерело: розрахунки автора за даними Державної служби статистики “СНР України” за звітні роки та цільові зміни, обґрунтовані автором на період з 2014 по 2012 рр.

Розбалансованим за доходами і витратами залишається також сектор загального державного управління, де формування дефіциту фінансових ресурсів відбувається через зростаючий розрив між отриманими соціальними внесками і сплаченими соціальними трансфертами, потоки яких формуються на етапі вторинного розподілу доходу (рис. 6). У першому півріччі 2013 р. загальний рівень потоків відносно ВНД і розрив зросли.

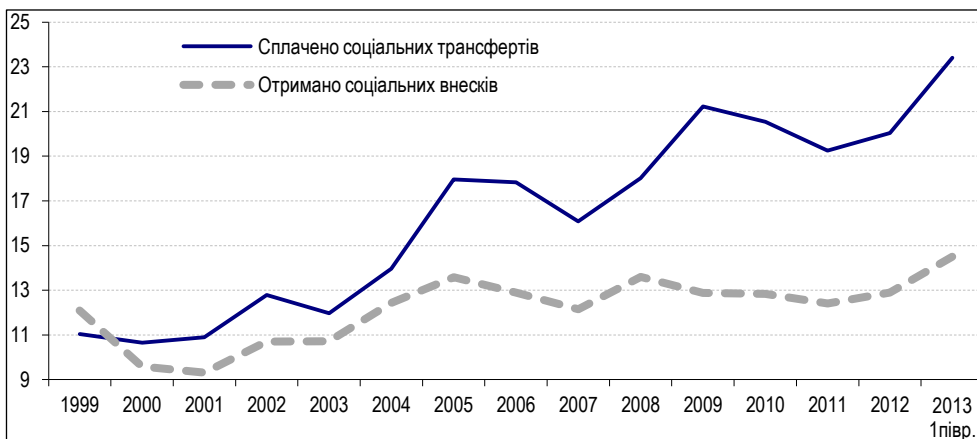

Рис. 6. Соціальні внески у сектор ЗДУ та сплата соціальних трансфертів, % до ВНД

Джерело: розрахунки автора за даними статистичних збірників “СНР України” за відповідні роки та звітів “Квартальні національні рахунки за інституційними секторами”: [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Доступний з : <<http://www.ukrstat.gov.ua/>>.

Відповідно до українського законодавства встановлення мінімальної заробітної плати, мінімальної пенсії та майже всіх видів соціальних допомог залежить від прожиткового мінімуму для різних категорій населення (див. табл. 1) і встановлюється щорічно Законом України "Про затвердження прожиткового мінімуму" з урахуванням прогнозних індексів споживчих цін (ІСЦ) та закладається в Державний бюджет.

Якщо фактична інфляція виявляється вищою за прогнозу, то прожиткові мінімуми соціальних і демографічних груп населення стають заниженими проти фактичних змін вартості відповідних споживчих кошків. І навпаки – завищений (проти факту) прогноз стосовно інфляції стає чинником надмірного підвищення соціальних стандартів і причиною нарощення дефіциту державних фінансів. Адже за таких обставин сектор загального державного управління (ЗДУ) фактично не отримує повною мірою інфляційні доходи (через менший рівень дефлятора та, відповідно, номінального обсягу ВВП). Різниця між прогнозованими та фактичними параметрами інфляції призводить до збільшення соціальних трансфертів із темпами, вищими за зростання номінального ВВП та, відповідно, доходів сектора ЗДУ.

Таблиця 2

Зміна законодавчо установлених розмірів прожиткового мінімуму

Період	Соціальні та демографічні групи населення				
	Діти віком до 6 років	Діти віком від 6 до 18 років	Працездатні особи	Особи, які втратили працездатність	Загальний показник
З 01.01.2013 по 30.11.2013	972 грн	1210 грн	1147 грн	894 грн	1108 грн
З 01.12.2013 по 31.12.2013	1032 грн	1286 грн	1218 грн	949 грн	1176 грн
З 01.01.2012 по 31.03.2012	893 грн	1112 грн	1073 грн	822 грн	1017 грн
З 01.04.2012 по 30.06.2012	911 грн	1134 грн	1094 грн	838 грн	1037 грн
З 01.07.2012 по 30.09.2012	917 грн	1144 грн	1102 грн	844 грн	1044 грн
З 01.10.2012 по 30.11.2012	930 грн	1161 грн	1118 грн	856 грн	1060 грн
З 01.12.2012 по 31.12.2012	961 грн	1197 грн	1134 грн	884 грн	1095 грн
З 01.01.2011 по 31.03.2011	816 грн	977 грн	941 грн	750 грн	894 грн
З 01.04.2011 по 30.09.2011	832 грн	997 грн	960 грн	764 грн	911 грн
З 01.10.2011 по 30.11.2011	853 грн	1022 грн	985 грн	784 грн	934 грн
З 01.12.2011 по 31.12.2011	870 грн	1042 грн	1004 грн	800 грн	953 грн
З 01.01.2010 по 31.03.2010	755 грн	901 грн	869 грн	695 грн	825 грн
З 01.04.2010 по 30.06.2010	767 грн	917 грн	884 грн	706 грн	839 грн
З 01.07.2010 по 30.09.2010	771 грн	921 грн	888 грн	709 грн	843 грн

Продовження табл. 2

Період	Соціальні та демографічні групи населення				
	Діти віком до 6 років	Діти віком від 6 до 18 років	Працездатні особи	Особи, які втратили працездатність	Загальний показник
З 01.10.2010 по 30.11.2010	787 грн	941 грн	907 грн	723 грн	861 грн
З 01.12.2010 по 31.12.2010	799 грн	957 грн	922 грн	734 грн	875 грн
З 01.01.2009 по 31.10.2009	557 грн	701 грн	669 грн	498 грн	626 грн
З 01.11.2009 по 31.12.2009	632 грн	776 грн	744 грн	573 грн	701 грн
З 01.01.2008 до 31.03.2008	526 грн	663 грн	633 грн	470 грн	592 грн
З 01.04.2008 до 30.06.2008	538 грн	678 грн	647 грн	481 грн	605 грн
З 01.07.2008 до 30.09.2008	540 грн	680 грн	649 грн	482 грн	607 грн
З 01.10.2008 – 31.12.2008	557 грн	701 грн	669 грн	498 грн	626 грн
З 01.01.2007 до 31.03.2007	434 грн	558 грн	525 грн	380 грн	492 грн
З 01.04.2007 до 30.09.2007	463 грн	595 грн	561 грн	406 грн	525 грн
З 01.10.2007 до 31.12.2007	470 грн	604 грн	568 грн	411 грн	532 грн
З 01.01.2006 до 31.03.2006	400 грн	514 грн	483 грн	350 грн	453 грн
З 01.04.2006 до 30.09.2006	410 грн	527 грн	496 грн	359 грн	465 грн
З 01.10.2006 до 31.12.2006	418 грн	536 грн	505 грн	366 грн	472 грн
На 2005 р.	376 грн	468 грн	453 грн	332 грн	423 грн
На 2004 р.	324,49 грн	404,79 грн	386,73 грн	284,69 грн	362,23 грн
2002–2003 рр.	307 грн	384 грн	365 грн	268 грн	342 грн
На 2001 р.	276,48 грн	345,66 грн	331,05 грн	248,77 грн	311,30 грн
На 2000 р.	240,71 грн	297,29 грн	287,63 грн	216,56 грн	270,10 грн

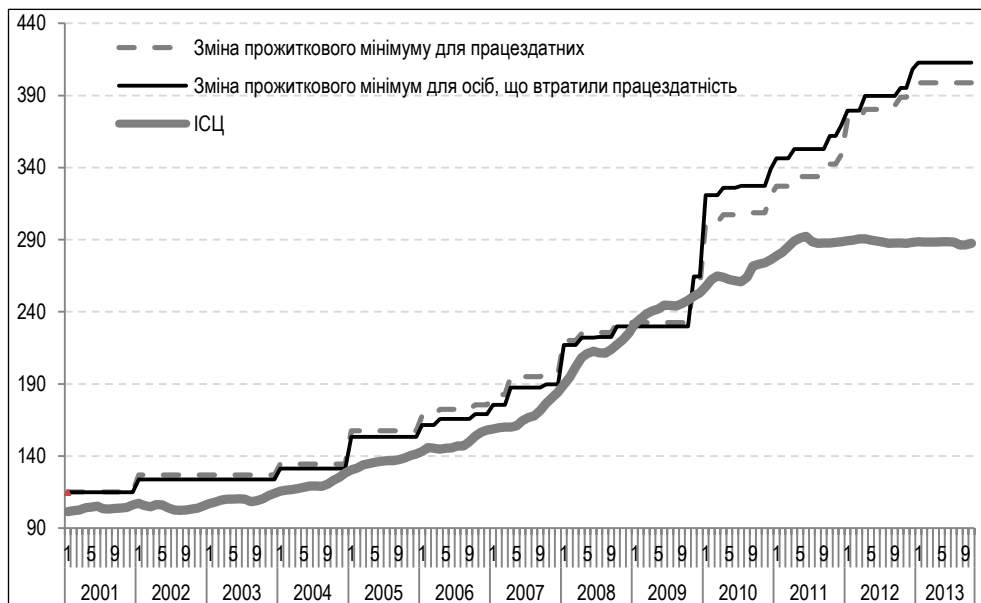
Джерело: Закони України "Про затвердження прожиткового мінімуму" на відповідні роки: № 2025-III від 05.10.2000 р., № 2330-III від 22.03.01 р., № 2780-III від 15.11.01 р., № 1704-IV від 11.05.04 р., № 2285-IV від 23.12.04 р., № 3235-IV від 20.12.05 р., № 489 – V от 19.12.2006, № 107 – VI от 28.12.2007, № 835-VI від 26.12.08 р.; № 1646-VI від 20.10.09 р., № 2154-VI від 27.04.10 р., № 2154-VI від 27.04.10 р., № 2857-VI від 23.12.10 р., № 4282-VI від 22.12.11 р., № 5515-VI від 06.12.12 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <www.rada.gov.ua>.

За нашими розрахунками, з січня 2001 р. по грудень 2013 р. прожитковий мінімум підвищувався 30 разів (табл. 2) із відповідним впливом на параметри мінімальної заробітної плати, мінімальної пенсії та соціальних допомог.

На рис. 7 видно, як за період з 2001 по 2013 рр. накопичився кумулятивний розрив між підвищенням прожиткового мінімуму і зростанням споживчих цін, особливо з 2011 р. Якщо за зазначений період ціни зросли в 2,87 раза, то прожитковий мінімум для працездатних – у 4 рази, а для непрацездатних – у 4,1 раза. При цьому в січні 2009 р. мало місце зрівняння параметрів усіх трьох кумулятивних показників, але з січня 2010 р. було започатковано відставання інфляції від прожиткового мінімуму. З середини 2011 р. інфляційна крива коливається близько нуля, тоді як прожитковий мінімум збільшився в середньому на 18,2%.

З травня 2008 р. мінімальну пенсію було підвищено до прожиткового мінімуму (для осіб, що втратили працездатність). У результаті різке і масштабне за кількістю охоплених зростання соціальних трансфертів одразу збільшило загальні обсяги виплат населенню соціальних трансфертів, що посилило тиск на Державний бюджет та Пенсійний фонд із пролонгацією хронічного дефіциту грошей широкого Уряду (включаючи Пенсійний фонд) на довгостроковий період.

**Рис. 7. Динаміка соціальних стандартів та споживчих цін,
% до грудня 2000 р.**

Джерело: розрахунки автора на базі даних табл. 2.

З огляду на необхідність припинення деструктивного впливу накопичувальних розбіжностей між фактичними та прогнозними змінами ІСЦ на параметри прожиткового мінімуму і, відповідно, – на дефіцит бюджету, вважаємо за необхідне рекомендувати Міністерству фінансів України встановлення нового порядку обрахунку базових рівнів прожиткового мінімуму (для всіх категорій та верств населення) із урахуванням відхилень між прогнозною та фактичною динамікою ІСЦ упродовж базового року.

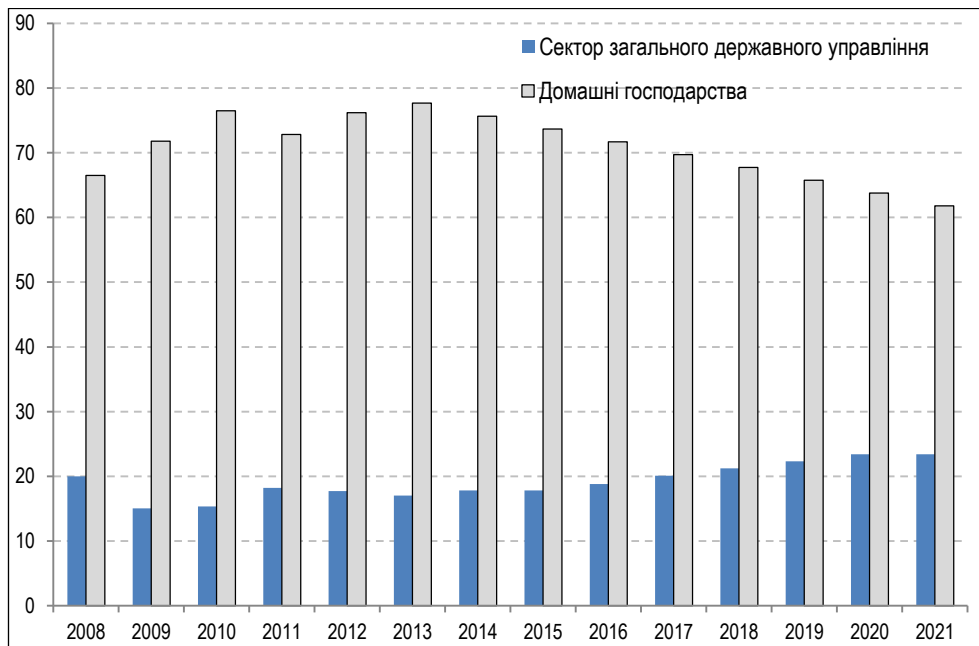

Рис. 8. Цільові зміни часток валового наявного доходу сектора домогосподарств і домогосподарств на 2014–2021 рр., % до ВНД в цілому

Джерело: розрахунки автора за даними Державної служби статистики "СНР України" за звітні роки та цільові зміни, обґрунтовані автором на період з 2014 по 2021 рр.

Тобто до обрахування прожиткових мінімумів на прогностичний рік слід на базі прогнозу динаміки ІСЦ визначити параметри базових стандартів прожиткового мінімуму. Для цього необхідно спочатку обрахувати базові рівні прожиткового мінімуму (ПМ) шляхом їхнього перемноження на фактичні індекси споживчих цін у поточному році (замість прогностичних ІСЦ). І вже відштовхуючись від параметрів базових показників ПМ, обраховувати показники на наступний рік. Це дозволить щорічно знімати відхилення в параметрах ПМ у той чи інший бік і гармонізує їхню динаміку зі змінами вартості споживчих коштів.

Бажані зміни у рівнях ВНД у секторі ЗДУ та у секторі домогосподарств (ДГ) наведено на рис. 8. Саме таке поступове збільшення рівня ВНД у секторі ЗДУ за рахунок зменшення частки ВНД домогосподарств дозволить збалансувати рівні доходів і витрат сектора загального державного управління, зменшити свою присутність на ринку внутрішніх і зовнішніх запозичень, вплинути цим на зменшення вартості запозичень і стабілізувати загальну фінансово-економічну ситуацію в економіці.

Таким чином, в Україні впродовж останніх п'яти років сформовано і закріплено деінвестиційну модель розвитку економіки, що знизило конкурентоспроможність вітчизняних виробників із ефектом постійної втрати їхньої присутності як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках. Подальше недофінансування відновлення основних фондів несе загрозу економічного занепаду країни навіть в умовах активізації світової торгівлі.

Генезис дефіциту фінансових ресурсів у секторі нефінансових корпорацій бере початок на етапі формування первинних доходів через високу частку фонду оплати праці проти частки валового прибутку в підсекторі державних підприємств, а потім посилюється на етапі розподілу первинного доходу із відпливом значної частки валового прибутку через канал доходів від власності.

У той час, як державний підсектор нефінансових корпорацій отримує компенсаційні капітальні трансферти з інших секторів економіки, недержавний реальний сектор продовжує втрачати значні кошти через канал доходів від власності і фактично працює на збагачення сектора фінансових корпорацій, що порушує принцип еквівалентності обміну та підриває підвалини економічного розвитку загалом.

Поступове приведення кредитних і депозитних ставок до економічно обґрунтованих параметрів потребує внесення змін у законодавство із розширенням повноважень НБУ щодо встановлення верхніх планок для відсоткових ставок комерційних банків із орієнтиром на першу десятку найбільших банків⁵.

Дефіцит доходу сектора загального державного управління формується на етапі вторинного розподілу доходу, де щорічно збільшує розрив між отриманими соціальними внесками та сплаченими соціальними трансфертами. Найбільш деструктивний вплив на валовий наявний дохід сектора ЗДУ в останні роки чинять недоліки у механізмі щорічного встановлення соціальних стандартів. Прожитковий мінімум встановлюється з урахуванням прогнозних ІСЦ без подальшого коригування його параметрів на фактичні цінові зміни, що призвело до накопичувальних розбіжностей між фактичними кумулятивним ІСЦ і змінами параметрів прожиткового мінімуму.

Звідси для недопущення значного розриву між динамікою прожиткового мінімуму та фактичною інфляцією доцільно внести зміни у методику обчислення, проводячи корекцію його базових параметрів на фактичні зміни ІСЦ.

У ситуації, що склалася, лише цілеспрямовані дії уряду і НБУ зможуть трансформувати доінвестиційну модель економіки у модель оновлення та розвитку.

Список використаних джерел

1. Квартальні національні рахунки за інституційними секторами [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Доступний з : <<http://www.ukrstat.gov.ua>>.
2. Таблиці "витрати–випуск" України в основних цінах [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Доступний з : <<http://www.ukrstat.gov.ua/>>.
3. СНР України [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Доступний з : <<http://www.ukrstat.gov.ua/>>.

Надійшла до редакції 11.12.2013 р.

⁵ Детальніше див.: І.В. Крючкова Деструктивні зміни в розподілі валового наявного доходу та напрями державної політики щодо їхнього подолання // Економіка і прогнозування. – 2013. – № 1. – С. 7.